

ЛІТЕРАТУРА

1. Бохонкова Ю., Пліско В. Якість життя і психічне здоров'я особистості. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві. збірник тез II Всеукр. наук.-практ. конф. упор. Н. М. Бамбурак. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 59-63.
2. Вплив війни на психічне здоров'я. Режим доступу: URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko> (дата звернення 17.10.2022).
3. Галецька І.І. Методологічні проблеми вивчення психологічного здоров'я. Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К.: Главник, 2005. Вип. 26. С. 320–325.
4. Галецька І.І. Психологічне здоров'я. Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. С. 89–122.
5. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини. Луцьк : Вежа, 2011. 430 с.
6. Митник Т. Особливості психічного здоров'я особистості: критерії та показники. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві. збірник тез II Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 269-271.
7. Психологічне здоров'я українців під час війни і як його врятувати. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/vijna-ukraina-dopomoha-psuxolog-psuxolohichnapidtrumka-mentalnezdorovja/6715242.html> (дата звернення 17.10.2022).

Свергун Наталія

Науковий керівник – доц. Чіп Руслана

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

В епоху соціокультурних змін та трансформацій сучасного суспільства, в умовах сьогодення актуалізується проблема психологічного впливу, що зумовлює появу нових тенденцій у теоретичному аспекті та практичному компетентнісному вимірі.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та особливостей феномену психологічного впливу.

На думку науковців, перехід до інформаційного суспільства лише сприяє трансформації психологічного впливу та перенесенню його застосування від таких сфер суспільного життя, як політика, дипломатія, військове мистецтво, торгівля, рекламування, у сферу масового використання як технології та ідеології соціальної взаємодії та спілкування людей. З огляду на це, дослідження різних аспектів психологічного впливу є вкрай актуальними, а особливо – вивчення механізмів його здійснення, умов, що впливають на ефективність застосування, способів захисту від деструктивного втручання [1].

Наукова проблематика психологічного впливу досліджується зарубіжними і вітчизняними вченими (Е. Аронсон, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе, Е. Пратканіс, М. Снайдер, Д. Фрідман, К. Хоган, Р. Чалдіні, Г. Балл, Б. Бессонов, Г. Гуменюк, В. Татенко, Б. Паригін, В. Погольша, Б. Поршнев, П. Таранов, В. Шейнов та інші.

Український вчений В. Татенко у своїй монографії зазначає, що після відомих публікацій Г.Тарда, С. Сігеле, Г. Лебона, В. Бехтерева, а ближче до нашого часу – Р.Чалдіні, Ф.Зімбардо, М. Ляйппе інтерес дослідників, зокрема соціальних психологів, до проблеми впливу не вщухає і навіть продовжує зростати. Науковець додає, що потужним стимулом для цього виступає нагальний запит суспільної практики на науково обґрунтовані знання про

соціально-психологічні закономірності й механізми впливу та можливості їх ефективного застосування в сучасних умовах, зокрема на основі новітніх інформаційних технологій [6].

В. Татенко розглядає феномен впливу з онтологічної точки зору і визначає його як спосіб суб'єктно-вчинкового діяння на іншого, як особливу дію, що породжує подію буття. Прагнення демократичних перетворень у житті суспільства вимагає наукового пошуку нових форм і способів впливу згідно з принципами гуманності, діалогічності, партнерства. Це актуалізує використання у соціальній психології суб'єктно-суб'єктного та суб'єктно-вчинкового принципів у відповідь на виклики постмодернізму, постструктуралізму, а також необхідність урахування вимог постнекласичного етапу розвитку наукової думки [6].

У сучасній психологічній науці проблематика психологічного впливу та розробка типології цього феномену різними авторами є актуальною проблемою, оскільки є необхідність систематизації критеріїв, за якими можна було б диференціювати різновиди впливу, проводити аналіз умов, які забезпечують ефективність їхнього застосування. Залежно від того, які критерії покладено в основу (способи, засоби, методи, цілі тощо), психологічні впливи можна диференціювати на сильні і слабкі, життєдайні і згубні, навмисні і випадкові [1].

Зокрема С. Лозниця зазначає, що у сучасному світі роль насильницьких методів примусу (політичного, правового, економічного, соціального, релігійного та іншого контролю) значно зменшилася, поступилася місцем різноманітним формам переконання, прихованого контролю, неявної залежності, соціальної відчуженості тощо [3, с.142].

Варто зазначити, що феномен психологічного впливу розглядається науковцями як один з варіантів впливу загалом. Аналіз наукових джерел свідчить про узагальнене ставлення до впливу як до елемента психологічної взаємодії, що часто призводить до ототожнення цих понять [2, с. 15].

Зокрема у Психологічній енциклопедії поняття «вплив» трактується як процес і результат зміни індивідом поведінки іншої людини, її поглядів, переконань, намірів, установок, уявлень, оцінок, інтересів тощо в результаті взаємодії з нею. Вплив поділяють на два види: 1) спрямований, який реалізується за допомогою механізмів переконання і навіювання. При цьому суб'єкт ставить перед собою завдання досягти певного результату від об'єкта; 2) неспрямований, який такого завдання немає, хоча ефект його дії виникає і простежується в діях механізмів зараження і наслідування. А також виокремлюють прямий вплив, коли суб'єкт прямо і відкрито пред'являє об'єкту свої домагання та вимоги, і опосередкований вплив – безпосередньо спрямований не на об'єкт, а на навколишнє середовище [5, с. 74]. Варто зауважити, що у цьому трактуванні поняття «вплив» реципієнт розглядається як об'єкт впливу.

Аналізуючи сутність психологічного впливу, В. Куліков ототожнює поняття «психологічний вплив» та «проникненням». Зокрема науковець відзначає, що за своєю сутністю психологічний вплив є «проникненням» однієї особистості або групи осіб у психіку іншої особистості або групи осіб. Метою й результатами цього «проникнення» є зміна,

перебудова індивідуальних або групових психічних явищ (поглядів, взаємин, мотивів, установок, станів тощо). Виокремлення науковцями категорії психологічного впливу опирається на причинно-наслідкові зміни в психіці суб'єкта (психологічних характеристик особистості, групових норм, суспільної думки тощо) в результаті здійснення на нього впливу (Г. Ковальов) [1].

Характеризуючи психологічний вплив, О. Сидоренко вказує на значущість психологічних засобів у реалізації даного процесу та зазначає, що психологічний вплив – це вплив на психічний стан, думки, почуття й дії іншої людини за допомогою винятково психологічних засобів (вербальних, паралінгвістичних або невербальних), з наданням йому права й часу відповідати на цей вплив. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення психологічного впливу, запропоноване Т. Кабаченко: доцільно вважати вплив психологічним тоді, коли він має зовнішнє стосовно адресата (реципієнта) походження й, будучи відображеним і усвідомленим ним, приводить до зміни психологічних регуляторів конкретної активності людини [2].

Т. Кабаченко справедливо вказує на те, що психологічний вплив може розглядатися в наступних аспектах: по-перше, як процес, що приводить до зміни психологічного базису конкретної активності; по-друге, як результат зміни психологічного базису конкретної активності суб'єкта. При цьому, у даному контексті йдеться про зміну психологічних регуляторів як в зовні орієнтованій, так і внутрішньо орієнтованій активності суб'єкта. Результатом такого впливу може бути зміна міри виразності, спрямованості, значущості для суб'єкта різних проявів активності [1].

Проаналізувавши низку наукових підходів до трактування поняття «психологічний вплив», В. Татенко зазначає, що психологічним слід визнати лише такий вплив, коли суб'єкт впливу ставить собі за мету викликати в об'єкта саме психологічні, а не якісь інші зміни. При цьому суб'єкт має бути компетентний щодо того, які зміни вважати, а які не вважати власне психологічними, а це буває непросто зробити навіть фаховим психологам [6, с. 76]. Окрім цього, науковець розрізняє поняття «психологічний вплив» та «психічний вплив».

Таким чином, теоретичний аналіз основних аспектів та сутності феномену психологічного впливу свідчить про те, що виокремлена наукова категорія розглядається вченими як один із видів впливу загалом. Вплив під час взаємодії розглядається як процес зміни індивідом поведінки іншої людини, її установок, намірів, уявлень і як результат діяльності суб'єкта. Водночас, аналіз наукових джерел свідчить про узагальнене ставлення до впливу як до елемента психологічної взаємодії, що часто призводить до ототожнення цих понять. Психологічний вплив є однією з базових категорій у соціальній психології. Психологічний вплив – це вплив на психічний стан, думки, почуття й дії іншої людини за допомогою винятково психологічних засобів (вербальних, паралінгвістичних або невербальних), з наданням йому права й часу відповідати на цей вплив.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження особливостей психологічного впливу у роботі консультантів компаній з мережевим маркетингом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребінь Н.В. Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2013. Випуск 21.
2. Волинець П.П. Критерії прихованого психологічного впливу.
3. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць. Том 7. Екологічна психологія. 2010. Вип. 22. С. 15– 20.
4. Лозниця С. Маніпуляція свідомістю: історико-культурні засади. Філософська думка. 2008. №1. С.142 – 155.
5. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу: навч. посібник. Київ, 2007. 448с.
6. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. Степанов. Київ : Академвидав, 2007. 456 с.
7. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: монографія. Київ: Міленіум, 2008. 216 с.